

"נפגשים בפרשה", התשע"א

פרשת משפטים

הרב אבינר ואלישיב רייכנר

השיעור נמסר בכל שבוע באתר מכון מאיר: meirTV.co.il. להערות/הארות: matan.ozana@gmail.com

א. "ואלה המשפטים" – האות ו' בתחילה מורה על המשך. המשך של מה?

חז"ל אומרים: "אלה - פוסל את הראשונים, "ואלה" מוסיף על הראשונים". כי לכאורה הדברים סותרים – בפרשה הקודמת התעסקנו בעניינים נשגבים, באמונה בה' ובמשה ובמעמד הר סיני, וכאן אנו מקבלים דינים של חיי היום-יום, דברים שלכאורה נראים פשוטים. אלא, שאין סתירה – כל פרטי המצוות הם המשך של הדיבר "אנכי ה' אלוקיך".

ב. אם כן, יש גם כללים וגם פרטים. ויחד איתם יש הרבה סדרים חברתיים שלכאורה התורה לא היתה צריכה לתת לנו, האם לא יכולנו בעצמנו להתוות את העניינים הללו (עניינים של שלטון וסדרים חברתיים), כפי שאמרנו בפרשה הקודמת כשדיברנו על עצת יתרו – "חכמה בגוים תאמין", שעצות מעשיות ניתן לקחת אפילו מהגוים.

דבר ה' מתגלה בעצמתו דווקא בדברים שנראים לנו הכי אנושיים ובסיסיים שיש, התורה מגיעה לכל מקום. הרב קוק ב"אורות" אומר שהמינות כפרה במשפט ואמרה שצריך לעשות הפרדה בין ענייני דת לענייני שלטון, וביהדות אין הדבר כן – הכל תורה אחת.

ג. בתחילת הפרשה מדברים על עבד ואמה ודיניהם, והלא כרגע יצאו עמ"י ממצרים שם היו עבדים זמן רב, וכבר מקבלים הלכות הקשורות לעבדים. מדוע התורה לא אסרה את העבדות באופן גורף?

הרב קוק אומר כי גם אם התורה היתה אוסרת את העבדות המוכרת לנו, את העבדות המעמדית לא ניתן לבטל. ואדרבה, התורה מגינה על העבד ומעניקה לו זכויות.

ד. בפרשה יש אזכורים של דאגה לגר, ליתום ולאלמנה. מדוע התורה לא מכלילה ואומרת שצריך לדאוג לחלשים בצורה כללית, הלוא תתכן מציאות של אלמנות עשירות למשל?

כיוון שעל פי רוב אוכלוסיות אלו הן מועדות למעידה ולחולשה ביחס לשאר האוכלוסיות. דיבר הכתוב בהווה.

ה. בפרשה יש דינים רבים של "מות יומת", מדוע יש הדגשה של דין מוות?

שלוש תשובות לדבר –

1. צריך התרעה. הרמב"ם במורה נבוכים מבסס את פסיקת העונש על אפקט ההרתעה, וקובע 4 אמות מידה לדרגת העונש: חומרת החטא, תפוצת החטא, קלות מילוט אחרי ביצוע החטא והתלהטות היצרים שמובילה לחטא.
2. אמנם כך ההלכה, אך בפועל לא הרגו רבים בב"ד.
3. באותם הימים, לאדם היה רצון רע ונטיות אכזריות ביותר. כלומר, לא היתה ברירה אחרת מלבד להענישו בעונש חמור זה. בימינו, לאדם רגיל יש רצון טוב ולב טוב. אך מה, האם נשנה את התורה? ראשית כל, הקב"ה סידר שאין לנו סנהדרין, ויש כאן "אונס שיש בו רצון פנימי", כך בלשון הרב קוק באגרותיו, הוא מביא את דברי ר' שמעון בר יוחאי, שאמר על איסור הרומאים לדון בדיני נפשות: "לית אנן חכימא מדן" – אין אנו מספיק חכמים בכדי לקחת אחריות כרגע על דיני נפשות. כלומר, מצידנו זה בדיעבד, מצד הקב"ה זה לכתחילה.

ו. ענין של "עין תחת עין, שן תחת שן" – כאן, בניגוד ל"מות יומת" התשוב"ע מוציאה את הפסוק מפשטו ואומרת כי לא מדובר בעין ממש, אלא בממון. מדוע כאן מוציאים מהפשט וקודם כן לא?

הקראים התקיפו על דבר זה את חכמי ישראל הגאונים (רס"ג, אב"ע). חכמי ישראל ענו כי איך הדבר יתכן שמדובר בעין ממש – שהרי אם לאדם יש רק עין אחת, הסרתה תגרום לו לעוורות גמורה, ואין כאן מידה כנגד מידה!

מדוע התורה לא אמרה בפירוש שמדובר בממון? כיוון שיש מחלוקת האם מדובר כאן בעינו של הניזק או של המזיק. מצד האמת היה מגיע למזיק שתלקח ממנו עינו, אך התורה מרחמת עליו, מה שאין כן בכופר של נפש ("לא תקחו כופר לנפש"), אך באיברים יש כופר.

ז. דין נוסף שמופיע בפרשה הוא הבא במחלת, בהקשר של "חוק דרומי". יש סיכון בדין זה – מתי אדם יכול להפעיל שיקול דעת?

הגנב איננו יכול לבוא בטענות כלל, שכן אין בעל הבית יכול לדעת מהי כוונתו האמתית של הגנב. בלשון הגמרא: "גברא קטילא", מרגע הכנסו לרשות חברו בלילה הוא בן מוות.

ח. התורה אומרת "מדבר שקר תרחק", כלומר בצורה חמורה יותר.

אכן כך, כיוון שחותמו של ה' אמת, וכל שקר קטן מפיל את הכל.

שֵׁבֶת שְׁלֹם וּמְבוֹרַךְ